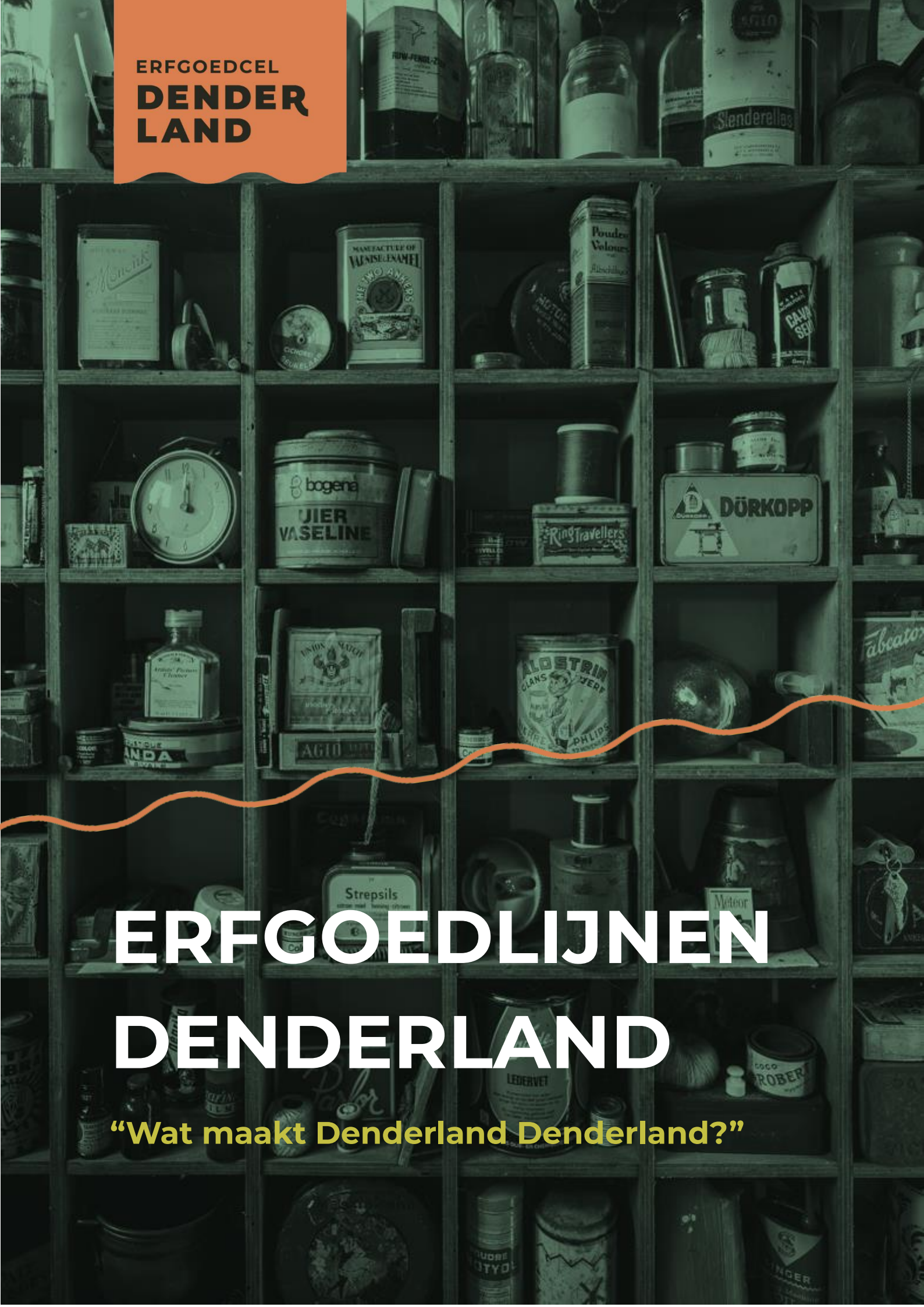

ERFGOEDCEL
**DENDER
LAND**

ERFGOEDLIJNEN DENDERLAND

“Wat maakt Denderland Denderland?”

COLOFON

Dit erfgoedlijnen werd opgemaakt in opdracht van de intergemeentelijke cultureel erfgoedcel Denderland voor Aalst, Denderleeuw, Erpe-Mere, Haaltert, Lede en Ninove.

Erfgoed Denderland werkte hiervoor samen met diverse partners en de zes Denderlandse gemeenten.

© Intergemeentelijke Projectvereniging Erfgoed Denderland

Onderwijsstraat 1

9300 Aalst

Tel: 053 72 33 65

www.erfgoedceldenderland.be

PROJECTPERIODE: '24-'25

Fase 1: opstellen Erfgoedlijnen

DATUM: september 2024

CONTACT: hilke.arijs@erfgoedceldenderland.be

Vlaanderen
verbeelding werkt

Inhoud

1. Inleiding
2. Methodiek
3. Bevraging
4. Erfgoedlijnen
5. Vervolgproducten

Denderland volgens ChatGPT

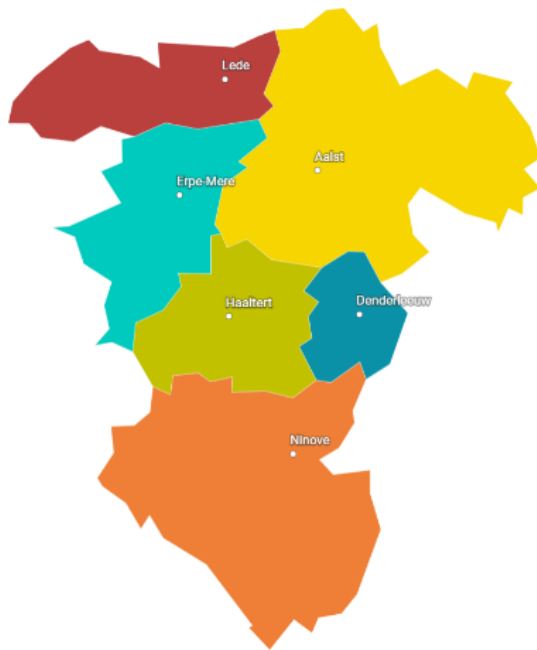
1. Inleiding

De ontwikkeling van een **Collectieplan Denderland** is opgenomen onder [OD3.2 van het beleidsplan](#) van Erfgoedcel Denderland. Het onderzoeksproject had tot doel om een gedeelde visie te ontwikkelen op het beheer van cultureel erfgoed in de regio Denderland.

"De werkgroep 'Musea en collectiebeheerders' komt tot een gedragen visie omtrent collectiebeheer in de regio Denderland, een zogenaamd 'Collectieplan Denderland'"

Dit plan biedt richtlijnen voor prioritering, waardering, behoud en gebruik van erfgoedcollecties in de regio. Het collectieplan vormt aldus een belangrijk instrument om samen met lokale erfgoedorganisaties de identiteit van Denderland te waarborgen en haar cultureel erfgoed voor de toekomst veilig te stellen.

Doelstelling "erfgoedlijnen"

We kozen voor de creatie van erfgoedlijnen in plaats van een collectiekader. Door bewust niet te kiezen voor een vertrekpunt vanuit de bestaande (en gekende) collecties zorgen we ervoor dat het ontwikkelde kader langer en breder inzetbaar wordt. Bovendien wordt zo vermeden dat er een bias ontstaat in functie van wat gekend is en de 'blinde vlekken' in het kader ontbreken.

Bij het perspectief van de erfgoedlijnen, wordt er gekeken vanuit de eigenheid van het **cultureel erfgoed** van de streek.

Centraal hierbij staan volgende vragen:

Welk erfgoed is belangrijk voor de regio, welke gebeurtenissen en personen waren cruciaal, welke erfgoedverhalen zijn van grote waarde?

Het doel is om vanuit dit standpunt enkele grote thematische lijnen te destilleren die de **eigenheid van de regio Denderland** (Aalst, Ninove, Denderleeuw, Erpe-Mere, Lede en Haaltert) definiëren. De erfgoedlijnen dienen enerzijds *to the point* te zijn en anderzijds ook nog voldoende breed zo dat ook nieuw erfgoed of collecties die momenteel nog niet werden geïnventariseerd, kunnen aansluiten.

2. Methodiek

Voor het definiëren van de erfgoedlijnen werd gebruik gemaakt van verschillende methodes:

Een **literatuurstudie** (zie ook bibliografie) om zicht te krijgen op enerzijds de historie van de streek en anderzijds om het kader te toetsen aan andere instrumenten (zijnde het Canon van Vlaanderen, Topstukken, Inventaris Immaterieel erfgoed ...)

Een **bevraging** bij de inwoners van de regio. Deze bevraging werd gelanceerd in januari 2024 en liep tot april. Via een online enquêteformulier konden alle inwoners van regio Denderland hun bijdrage leveren.

Verdiepende **werksessie(s) met erfgoed-experten.**

Stuurgroep Erfgoed: de Stuurgroep Erfgoed van projectvereniging Erfgoed Denderland, met erfgoedvrijwilligers en erfgoedprofessionals uit de regio werd omtrent de erfgoedlijnen drie keer geconsulteerd. In september 2024 valideerden zij ook de erfgoedlijnen.

Raad van Bestuur: de bestuursvergadering van projectvereniging Erfgoed Denderland, met gemeenteraadsleden en schepenen van Erfgoed en Cultuur werd in juni 2024 bevraagd omtrent de erfgoedlijnen.

Enmalig samengestelde werkgroep: deze groep omvat diverse erfgoedprofessionals zoals leden van de erfgoedcel, heemkundigen, lokale ambtenaren, archivariissen en conservatoren. Zij gaven feedback en werkten mee aan de ontwikkeling van de erfgoedlijnen tijdens een intensieve werksessie op 25 april.

Deelnemers aan de werksessie: *Luc Geeroms, Elsie De Winne, Joni Gerard, Wim Ghysels, Erwin Heylens, Eric Ghysbrecht, Bart Merckaert, Rik De Schepper, Jeroen Meert, Jelle Annemans, Karine Hendrickx, Rik Van de Perre, Jana De Bie, Michaël Van Houtte, Pieterjan Buggenhout, Hilke Arijs.*

3. Bevraging

Doelstellingen

- Zoveel mogelijk input verzamelen; zowel in de breedte als in de diepte
- Iedereen die dit wenst een mogelijkheid geven om deel te nemen aan het proces

Opzet

- (extra) collecties in kaart brengen
- Typerend erfgoed en streekidentiteit in kaart brengen

Dit gebeurde via een combinatie van open en gesloten vragen.

In het eerste gedeelte van de bevraging werden vooral open vragen gesteld (bv. “Wat is volgens jou typerend voor de regio?” of “Wat is volgens jou een belangrijk persoon?”). Het doel van deze vragen was om vooral het denkproces bij de respondenten op gang te brengen en te faciliteren. In een tweede deel werden meer gerichte vragen gesteld en werd het antwoord beperkt.

Deze resultaten werden in kader van de analyse gekwantificeerd en geclusterd om enkele rode draden te distilleren.

Resultaten van de bevraging

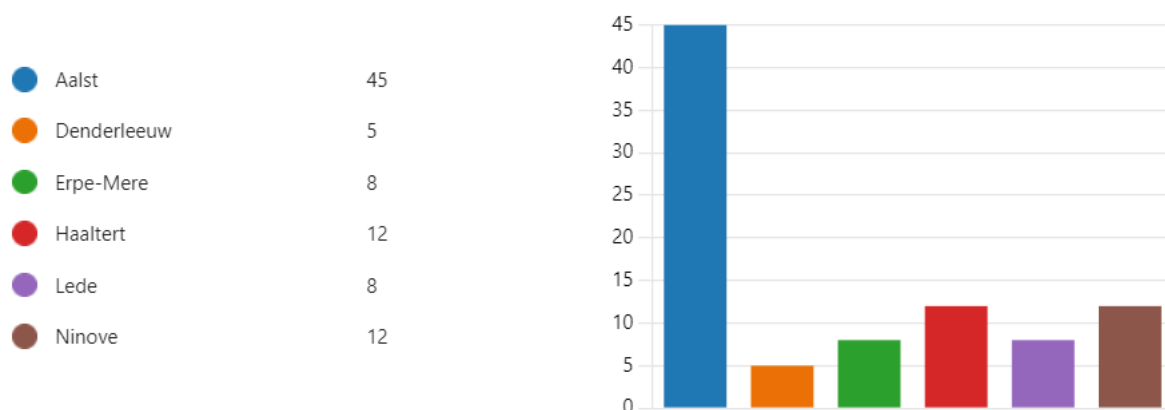
A. Respondenten en collecties

- *Steden en gemeentes*

De meerderheid van de respondenten kwam uit **Aalst**, goed voor 45 van de 90 deelnemers. Dit accordeert met de verhouding van de inwonersaantallen binnen de onderzochte gemeentes. Aalst, de grootste stad binnen Denderland, neemt ook historisch gezien een prominente positie in binnen de regio en dus ook het belang van de stad in het regionale erfgoedlandschap.

De overige deelnemers kwamen uit **Ninove** en **Haaltert** (beide 12 respondenten), terwijl **Lede**, **Erpe-Mere** en **Denderleeuw** ook vertegenwoordigd waren, maar in mindere mate.

Deze verdeling toont een regionale focus op de grotere steden in Denderland, maar geeft ook aan dat het belangrijk is om meer betrokkenheid te stimuleren vanuit de kleinere gemeenten, zoals Denderleeuw en Erpe-Mere, die minder sterk vertegenwoordigd zijn.

Met 90 reacties afkomstig van zowel erfgoedprofessionals als betrokken burgers, leverde de enquête weldegelijk een breed beeld van wat er leeft in Denderland op het gebied van erfgoed.

- *Functie en betrokkenheid bij erfgoed*

Wat betreft de professionele of persoonlijke betrokkenheid bij erfgoed, gaf ongeveer de helft van de respondenten aan dat zij **actief betrokken zijn bij een erfgoedcollectie** (45 van de 90). Dit zijn vaak medewerkers van erfgoedinstellingen, archieven of musea, die een sleutelrol spelen in het beheer van erfgoed in Denderland.

De andere helft van de respondenten gaf aan **geen collectie te beheren**, wat aangeeft dat de enquête een bredere groep heeft bereikt, waaronder ook geïnteresseerde burgers, leerkrachten en lokale onderzoekers. Deze brede deelname is cruciaal, aangezien erfgoedbeleid niet enkel moet worden ontwikkeld voor professionals, maar voor de hele gemeenschap.

- *Collectiebeheer*

Uit de enquête bleek dat het contact tussen verschillende collectiehouders regelmatig plaatsvindt, maar dat professionele afspraken en samenwerking nog grotendeels ontbreken. Dit wijst op een behoefte aan een sterker erfgoedbeheer in de regio. Ook hier kan de erfgoedcel voor bepaalde actoren en faciliterende rol in opnemen.

B. Kernwoorden en thema's: Wat is typisch voor Denderland?

Een belangrijke vraag in de bevraging vroeg naar drie kernwoorden die respondenten associëren met Denderland. Deze woorden bieden een uniek inzicht in hoe de inwoners en erfgoedprofessionals hun regio ervaren en welke elementen zij belangrijk vinden om te behouden. Opvallend is dat de respondenten (alhoewel duidelijk vermeld dat monumenten en bouwkundig erfgoed buiten de scope van deze bevraging vielen) geen onderscheid maken tussen roerend en onroerend erfgoed.

- *Carnaval*

Met **25 vermeldingen** werd **carnaval** veruit het meest geassocieerd met Denderland. Dit is niet verwonderlijk, aangezien de stad Aalst internationaal bekendstaat om zijn uitbundige en satirische carnavalsviering, die zelfs opgenomen werd in de Inventaris Vlaanderen van het immaterieel cultureel erfgoed. Ook andere Dendergemeenten, zoals

Het belang van carnaval voor de regio gaat verder dan enkel een jaarlijkse viering; het symboliseert een sterke verbondenheid tussen de inwoners, waarbij humor, kritiek en tradities hand in hand gaan. Voor velen is het essentieel dat deze volkscultuur beschermd en doorgegeven wordt aan toekomstige generaties.

- *Dender*

De tweede meest genoemde term was **Dender** (23 vermeldingen), de rivier die de regio doorkruist en van historisch belang is in het vormen van het landschap en voor de economische ontwikkeling van het gebied. De Dender fungeerde eeuwenlang als een handelsroute die de steden en gemeenten in de regio met elkaar verbond. De respondenten zien de Dender als een symbool van de regionale identiteit, omdat het zowel een fysieke als culturele verbinding vormt tussen de verschillende steden en gemeenten in Denderland.

De aanwezigheid van de Dender heeft geleid tot de ontwikkeling van industriële centra langs de rivier, en de invloed van de waterweg op de economische bloei van steden zoals Aalst en Ninove kan niet worden onderschat. Veel van het industriële erfgoed dat langs de Dender is ontstaan, speelt nog steeds een belangrijke rol in het huidige erfgoedbeleid.

- *Industrieel verleden: textiel en productie*

Naast de natuurlijke verbinding via de Dender werd het **industriële verleden** van de regio ook veelvuldig genoemd (8 vermeldingen). De respondenten associëren Denderland sterk met de textielproductie, die vanaf de 19e eeuw floreerde in steden zoals Aalst en Ninove.

Het **industrieel erfgoed** van de regio, waaronder fabrieksgebouwen en productiesites, herinnert aan deze bloeiende periode van economische groei en vakmanschap.

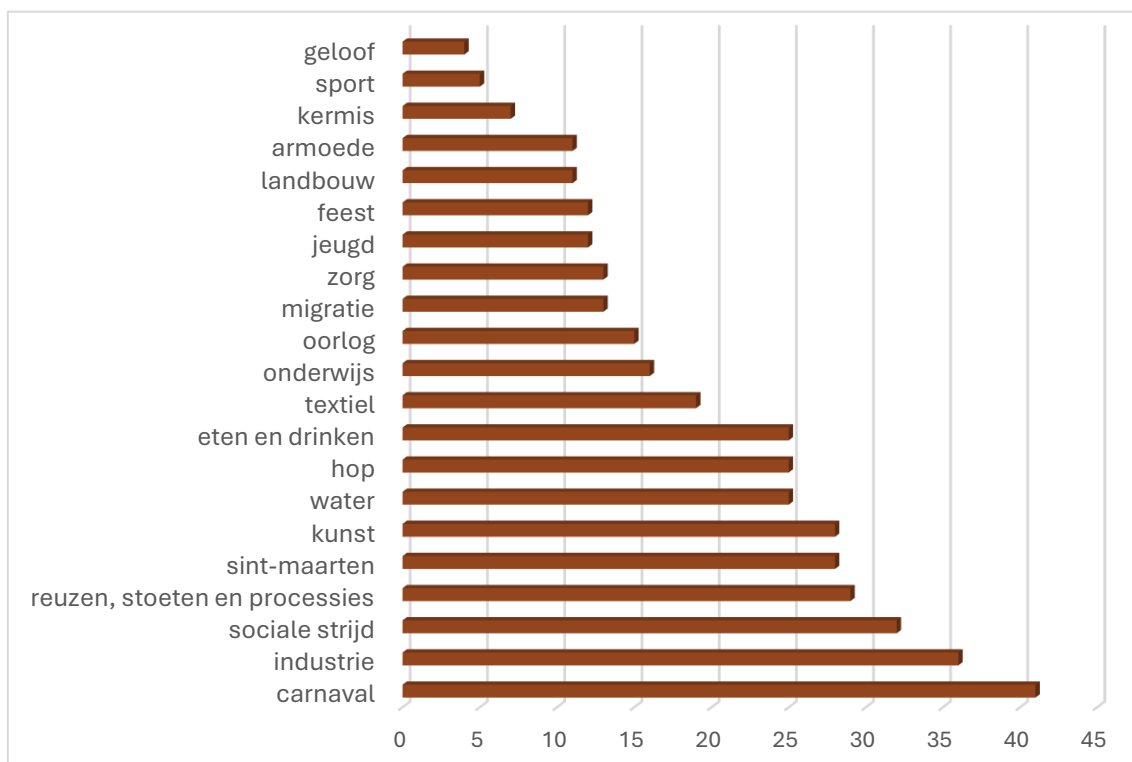
Voor velen blijft het belangrijk dat deze industriële geschiedenis, met haar invloed op zowel de economie als het dagelijks leven van de inwoners, goed gedocumenteerd en bewaard wordt. Erfgoedprojecten zouden zich dus kunnen richten op het behoud en de valorisatie van industrieel erfgoed, wat tevens nieuwe toeristische mogelijkheden kan bieden.

- *Volkscultuur en dialecten*

Ook **dialecten** werden vaak genoemd (6 keer) als een belangrijk onderdeel van de regionale identiteit. De verschillende dialecten en bijnamen die in de regio worden gebruikt, versterken de lokale verbondenheid en maken Denderland herkenbaar. Deze taalvarianten zijn een levend onderdeel van de cultuur en zorgen voor een gevoel van gemeenschapsvorming, vooral op dorpsniveau.

Het behoud van dialecten en andere vormen van **volkscultuur**, zoals **processies**, **kermissen en dorpsfeesten**, is cruciaal voor het behoud van het authentieke karakter van de regio. Dit benadrukt de noodzaak om niet enkel materieel erfgoed te beschermen, maar ook het **immaterieel erfgoed** zoals lokale tradities, talen en gebruiken.

Verschillende thema's kwamen naar voren als belangrijk voor het erfgoed van Denderland.

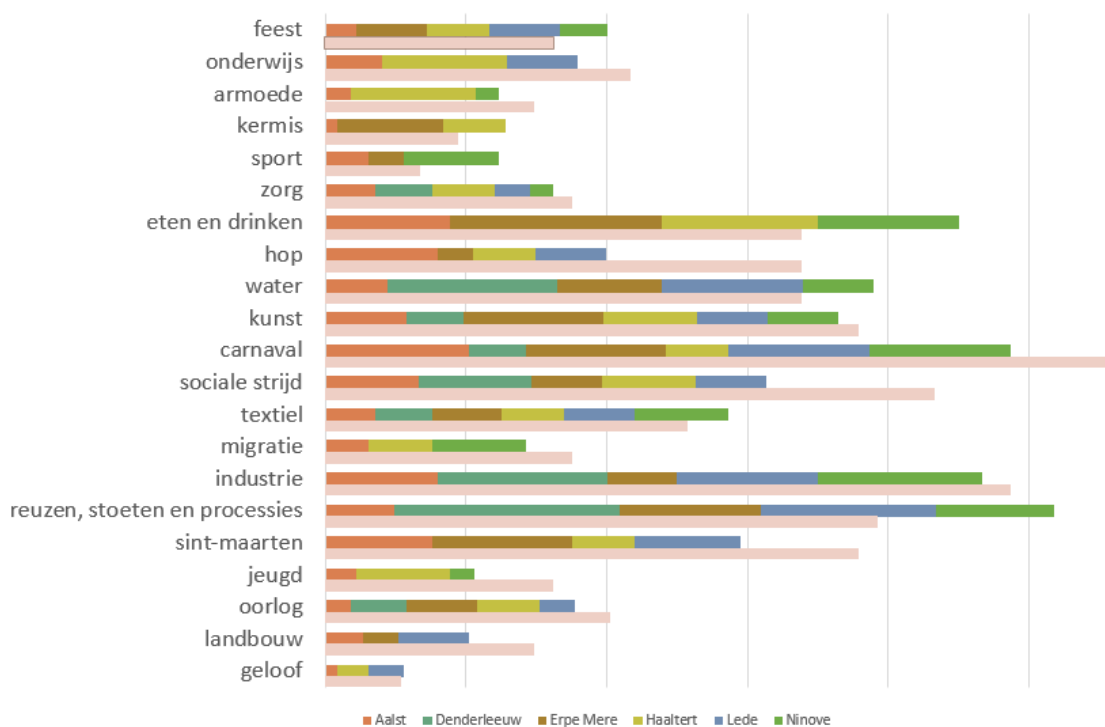

- Nog enkele opmerkelijke vaststellingen:

Geen enkel thema werd door alle respondenten geselecteerd.

Thema's die in alle steden & gemeenten werden aangeduid zijn:

- textiel,
- zorg,
- kunst,
- carnaval

Pro-rata verwerking per lokaal bestuur

C. Verwachtingen van de respondenten

In de bevraging werd ook gepeild naar wat men verwacht van dergelijke oefening. De belangrijkste elementen die naar voren kwamen, omvatten:

- **Verbinden van oude en nieuwe collecties:** Veel respondenten gaven aan dat het profiel een instrument zou moeten zijn om zowel bestaande collecties als nieuwe, ongekende erfgoedstukken te integreren.
- **Zichtbaarheid en toegankelijkheid vergroten:** Het regionale erfgoedprofiel zou een belangrijke rol moeten spelen in het vergroten van de zichtbaarheid van het erfgoed, zowel binnen de regio als daarbuiten. **Publieksprojecten**, zoals tentoonstellingen, wandelroutes en digitale platformen, werden aangehaald als een belangrijk middel om de betrokkenheid van de inwoners te verhogen.

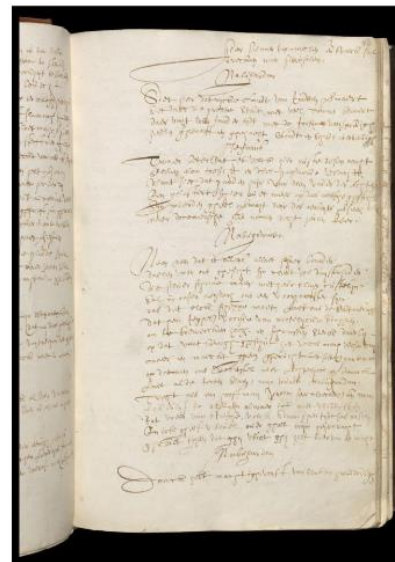
Desktoponderzoek

Aanvullend bij de bevraging werd ook een onderzoek gevoerd. Volgende bronnen werden hierbij geconsulteerd:

- Canon van Vlaanderen
- Topstukken Vlaanderen
- Historische overzichtswerken ifv historisch Land van Aelst
- Geo-portaal
- Omgevingsanalyse IOED Denderland - SOLVA

A. Topstukken

- Altaarstuk van de Heilige Rochus – Rubens
- Reliekschrijn H. Cornelius en H. Cyprianus
- Verzamelhandschrift werken Guiliam Caudron
- Antependium met centraal Lam met kruis en wimpel

B. Door Vlaanderen erkende immaterieel erfgoedpraktijken

- Sinterklaas- en Sint-Maartengebruiken
- Kant maken in Vlaanderen
- Aalst Carnaval
- Oogstfeest De Pikkeling
- Vlaamse beiaardcultuur
- Jeugdbewegingen in Vlaanderen
- Sint-Antoniusvieringen
- Molenaarsambacht
- Reuzencultuur
- Belgische biercultuur
- Rederijkerscultuur
- Frietkotcultuur
- Kermiscultuur

4. Erfgoedlijnen

Op basis van de verzamelde gegevens werden 3 erfgoedlijnen gedestilleerd.

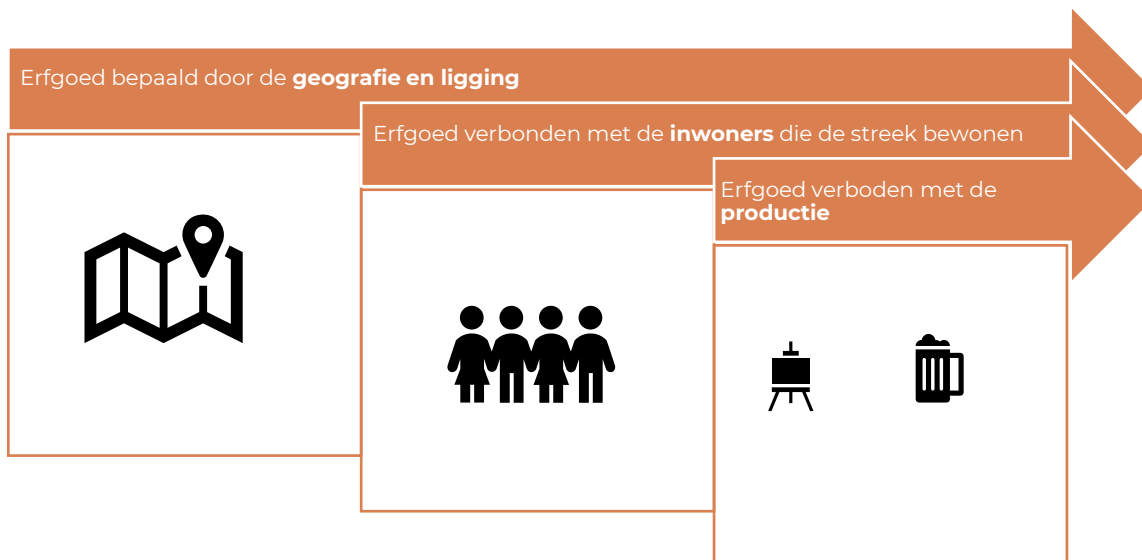
Bij het definiëren van de erfgoedlijnen werd getracht om zo weinig mogelijk namen te gebruiken. Enkel wanneer deze absoluut nodig zijn voor het begrip worden personen en begrippen expliciet vermeld.

Denderland is een...

*...regio/streek die een **woon- en werkplaats** biedt*

*... aan **inwoners**, die op hun beurt hun omgeving vorm geven*

*... en instaan voor een **culturele productie**.*

DENDERLAND: HISTORISCH GRENSGEBIED GEVORMD DOOR STROOM EN SPOOR

Het culturele erfgoed van de regio rond Aalst, Ninove, Haaltert, Erpe-Mere, Denderleeuw en Lede weerspiegelt een rijke geschiedenis die nauw verbonden is met het "**Land van Aalst**" een gebied langsheen **de Dender**. Dit historisch grensgebied tussen Vlaanderen en Brabant wordt gekenmerkt door grasvlaktes langsheen het vertakkingsgebied van de Dender en vruchtbare **landbouwgronden**, ideale vestigingsplaatsen. De Dender was eeuwenlang een levensader voor de handel en nijverheid en verbond de "Denderende Steden" met elkaar. Kennis, producten en gebruiken verspreidden zich langsheen het water.

De "**Dendermottes**", historische heuvels en verdedigingswerken langs de Dender, zijn stille getuigen van de strategische betekenis van dit grensgebied, als grens tussen de graafschappen Vlaanderen en Brabant en als grens tussen de invloedssferen van Frankrijk

en het Heilig Roomse Rijk. Dit gebied, tijdelijk een graafschap en later kasselrij binnen het graafschap Vlaanderen, getuigt van de politieke en militaire invloed die het bestuur van het "Land van Aalst" uitoefende. Ook veel later, in de Eerste en Tweede Wereldoorlog, was de regio een strategisch grensgebied.

Met de komst van de **steenwegen** en sinds de 19de eeuw de **spoorwegen**, die fungeerden als cruciale transportassen, ontwikkelde de regio zich als een belangrijk knooppunt en industrieel productiegebied. Ligging en infrastructuur zorgen ervoor dat het gebied zich uitgroeide tot een forenzen- en pendelregio, waarbij de bevolking dagelijks naar grotere stedelijke centra van Brussel en Gent reist. Het gebied is vandaag nog steeds een mengeling van **stad en platteland**, waar hedendaagse **migratie, pendelaars en forenzen** het sociaal-culturele landschap mee vormgeven.

Historische kaart Land Van Aalst door Jacques Horenbault in 1596, deel Denderland.

VOLKSICONEN

In Denderland vind je nog het volkse Vlaanderen: vanuit een lokale fierheid bleven **plaatselijke tradities en folklore** zoals volkscafé's, dorpsfeesten, carnavals, kermissen, circus, markten, processies ... levend. **Dialecten**, bijnamen, volksmuziek... zorgen voor een hoorbare herkenning van de inwoners.

Via de Dender verspreidde het christelijke **geloof** zich naar het noorden onder impuls van Sint-Amandus. De vele kerken, kapellen en religieuze tradities zijn hiervan levende getuigen. Niet enkel het geloof in god, maar ook het geloof in de mens bloeide in de Denderstreek met **humanisten** als Dirk Martens en Johannes Despauterius. De mens stond ook centraal in de **sociale strijd** van de 19e eeuw, waar het daensisme een belangrijke rol speelde.

Langs de rivier verbinden ook verschillende gebruiken en sporten de dorpen en steden van de Dendervallei: met de k van zowel **koers als kaatsen**. Daarnaast kent de streek ook minder bekende traditionele sporten zoals bakschieten en bollen die in de volkscafés en op dorpspleinen nog vaak beoefend worden.

De streek staat voor velen synoniem voor grote volksfeesten **waaronder carnaval en de drie koningenvieringen**. Bijzonder in Vlaanderen is dat het volgens de traditie **Sint-Maarten** is die jonge kinderen lekkers brengt op 11 november.

Naast vlaaien vormen ook diverse streekproducten op basis van lokale teelten (ajuin, wortels, hop...) eer de basis voor **volkse en smaakvolle feestgerechten**.

MADE IN DENDERLAND

Denderland, dat zijn individuele kunstenaars, ambachtsmannen en vakvrouwen. Denderland staat synoniem met (verdwenen) huisnijverheid en een uitgebreid industrieel verleden.

Van typische lintjes**kant** op het platteland, over huisnijverheid en passementerie tot de grote industrie in de 19de eeuw: de **textiel**nijverheid is een icoon van de verdwenen industrieën die de streek vorm gaven. De regio was ook een centrum van andere industriële activiteiten, zoals de **luciferproductie en het drukwerk** en krantenproductie. **Industrieel erfgoed**, zoals de iconische fabrieksgebouwen, herinnert aan de economische bloei van deze periode.

Ook enkele iconische namen uit de **literatuur- en kunstgeschiedenis** zijn met de streek verbonden: van Pieter Coucke van Aelst over Valerius De Saedeleer tot schrijvers zoals Louis Paul Boon en Dimitri Verhulst. Hun werken, samen met de religieuze topstukken uit de regio, weerspiegelen het rijke culturele verleden. Ook vandaag biedt de streek een voedingsbodem voor artistiek talent: van de nog bestaande rederijders en hedendaags circus- en straattheater over experimentele muziek tot kunst van nieuwe jonge makers.

5. Vervolgproducten

Toolbox voor erfgoedbeheerders

- **Beslissingsboom:** Een hulpmiddel voor erfgoedbeheerders om te bepalen welke objecten behouden, afgestoten of opgenomen moeten worden in een collectie.
- **Stappenplan:** Een praktische gids voor het beheren van collecties, inclusief richtlijnen voor prioritering bij inventarisatie en digitalisering.

Timing: eind 2024.

Publieksontsluiting

De bevraging gaf blijk aan een grote nood om de resultaten van dit project te ontsluiten naar het publiek. In 2025 zullen dan ook verschillende producten worden ontwikkeld om deze erfgoedlijnen tot bij de inwoner te brengen.

Ofwel via:

- publieksgerichte publicaties over de erfgoedlijnen (artikels...)
- toeristische producten (wandel-, fietsroutes...)
- expo's
- verwijzingen naar de erfgoedlijnen in de producten/communicatie van de erfgoedcel (via logo's, symbolen...)

... of een combinatie van bovenstaande.